

Integriteit: opblazen van een marginaal probleem holt vertrouwen uit

Marcel van Dam

SC, 3 april 2018

Maar hoe groot is nu eigenlijk het probleem? Juist op die vraag geeft de brief van de minister van BZK over integriteitsschendingen en bestuurlijke problemen op gemeentelijk niveau geen antwoord. Bijna de enige cijfers in die brief en de bijlagen zijn de nummers van de pagina's en wat wetsartikelen. Hoevéél gemeenten laten jarenlang bestuurlijk gedonder zien, hoevéél bestuurders zijn niet integer? Misschien weet het ministerie het ook niet, of willen ze het niet verklappen. Veel onderzoek is er niet, wel een overdaad aan opinies en bureaus die hun omzet willen verhogen. Dat is toch een dubieuze basis voor beleid. Wat weten we eigenlijk?

Er bestaat één systematische studie naar bestuurlijke probleemgemeenten uit 2011. In dat goed uitgevoerde onderzoek wordt het vraagstuk beschreven, net als kenmerken ervan. De studie toont echter niet om hoeveel gemeenten het gaat. Dat kan ook niet, want het is arbitrair. Collegecrises, opstappende burgemeesters, spanningen in de raad: wanneer gaat politiek over in "aanhoudende bestuurlijke problemen"? De enige zekerheid is dat er in geen enkele gemeente sprake is van taakverwaarlozing. Zoals in de bijlage bij de ministeriële brief staat, is de beleidsinhoud nergens een probleem. Het gaat er misschien niet zo keurig aan toe en het kan ook weleens lang duren voor een besluit valt, maar vooralsnog is er geen reden aan te nemen dat het meer is dan een marginaal probleem.

Over integriteitsschendingen is iets meer bekend. Bijvoorbeeld uit jaarlijks uitgevoerd onderzoek naar aftredende wethouders dat Binnenlands Bestuur publiceert. In 2017 zijn in totaal 195 wethouders voortijdig opgestapt. Daarvan vertrokken er 75 om politieke redenen, waarvan 4 vanwege integriteit. Dat is nog geen 0,3% van alle wethouders. Waar ging dat concreet om? Tweemaal "metoo"-gevallen, eenmaal rijden onder invloed en eenmaal contacten in strijd met de gedragscode rondom een ontwikkelingsplan. Verder was er opwinding over een niet opgestapte wethouder in Brunssum die eerst wel en later geen integriteitsrisico bleek te vormen. Dan waren er nog een paar burgemeesters die teveel hadden gedronken, de handen niet thuis konden houden of voor zichzelf een onwettige afkoopregeling hadden getroffen. Mag allemaal niet, maar er is geen epidemie van niet-integer handelen, het lokaal bestuur is niet systematisch gecorrumpeerd en als er zich een casus aandient zijn de meeste raden prima in staat betrokkene weg te sturen.

Over belangenverstremgeling weten we kwantitatief weer niets. Alleen dat het op alle bestuurslagen wel eens gebeurt dat een bestuurder of volksvertegenwoordiger meebeslist over een besluit waar bijvoorbeeld een oude werkgever sterk van profiteert. Belangenafweging? Belangenverstremgeling? Onbekend is hoe vaak het als dilemma voorkomt.

Dat we niet weten hoe groot het probleem is, betekent natuurlijk niet dat het probleem niet bestaat. Is zo bezien de ministeriële brief er één in de categorie het-zekere-voor-het-onzekere? Luchtigjes vermeldt de brief: voorkomen is beter dan genezen. Was het maar zo eenvoudig. We weten niet of de maatregelen proportioneel zijn of zelfs maar zullen helpen. Veel ernstiger is echter dat door een waarschijnlijk toch tamelijk marginaal probleem nu zo op te blazen onbedoeld het vertrouwen in het

openbaar bestuur wordt ondergraven. Steeds weer blijkt uit studies van het SCP dat dit vertrouwen groot is. De minister van BZK zet nu tegenover dat vertrouwen het beeld van een overheid met ernstige integriteits- of bestuurlijke problemen. Lokaal zijn er niet meer interventiemogelijkheden van hogere bestuursorganen nodig, maar een minister die stelling neemt tegen spookbeelden.